

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Thomæ Tamburini Societatis Iesu Siculi
Caltanisettensis, In Alma Vniversitate nobilis Civitatis
Messanæ, Theologiæ Primarij Professoris. Explicatio
Decalogi Duabus distincta partibus**

In qua omnes ferè conscientiæ casus, ad decem Præcepta pertinentes,
mira brevitæte, claritate, & quantum licet, benignitate declarantur

Continens sex Libros posteriores in Decalogum, id est, expositionem
præceptorum secundæ tabulæ

Tamburini, Tommaso

Monachii, Anno M.DC.LIX.

Caput Primum. De falso, seu temerario iudicio,

urn:nbn:de:hbz:466:1-39995

LIBER NONVS, IN DECALOGVM.

Non falsum testimonium dices.

Falsum testimonium affers contra proximum, primò intra te ipsum, si temerè de illo judicas; secundò, coram iudice, si falsò eundem proximū denuncies, accuses, infames, &c. tertio, coram non iudice, si de eodem perperam obloquaris; de quibus omnibus hic erit breviter disputandi locus.

CAPVT PRIMVM.

De falso, seu temerario iudicio.

Discrimen inter dubitationem, suspicionem, opinionem, & iudicium.

Hæ quatuor voces, dubitatio, suspicio, opinio, & iudicium, in hac re nostra, sic differunt. Si intellectui proponatur aliquod obiectum, circa quod debeat judicare aliquid, de quo sufficientia indicia minus apparent, unde is hæreat, nesciatque, an affirmare potius debeat, an negare, dicitur esse dubius; & si quidem intellectus tunc veluti suspensus & perplexus nullum actum eliciat, dicitur dubitare negativè; si verò eliciat actum, quo se dicit dubitare, dubitabit adhuc negativè; sed quia additus jam est ejusmodi actus quasi reflexus, dicitur ab aliquibus dubitare positivè.

2. Quod si intellectus, ex insufficientibus indicijs, incipiat adhærere uni parti, licet imperfectè, & cum magna formidine oppositi, dicitur ejusmodi actus suspicio propriè dicta; si verò ex iisdem insufficientibus indicijs adhæreat uni parti determinatè, licet cum aliqua formidine oppositi, dicitur opinio: unde advertis, suspensionem propriè dictam, esse veluti inchoatam & imperfectam opinionem, ab eaque distinguere secundum magis & minus.

3. Si denique firmiter intellectus uni parti adhæreat ita, ut saltem moraliter de re non dubitet, dicitur iudicium certum elicere. Dixi (saltem moraliter) id enim satis superque est ad iudicium certum practicè: nam ad iudicium certum speculativè, debet addi evidentia, per quam judicet intellectus, aliter rem se habere metaphysicè non posse.

Conditiones requisita, ut iudicium sit mortale.

4. Iam verò certum est primò, iudicium temerarium ex se esse peccatum mortale, quia sic gravis contra iustitiam injuria fit proximo. Neque valet dicere; probabiliter docent nonnulli non esse mortale, etiam sine causa, crimen os-

men occultum uni, vel duobus prudentibus rem non evulgaturis manifestare, quia id non est infamare, nec ex eo, saltem notabiliter, fama alterius læditur, ergo neque erit mortale, apud se solum rem non evulgaturum, certo judicare perperam de altero. Non valet, inquam; is enim, non dicit nisi verum; at in casu nostro certò iudicat malum grave ex insufficientibus indicijs, quod ex vi illorum falsum est. Et sanè graviter quis proximo injurius esset, si crimen falsum de eo, etiam uni propalaret.

a modo mox explicando c. 3. §. 2. n. 7.

5. Quatuor autem conditiones requiruntur ad contrahendum hoc mortale. Prima conditio, ut iudicium sit plenè deliberatum: hinc si cui, dum videt hominem egredientem ex aliena domo, repræsentetur, eum esse furem, is non verè iudicat, sed potius ei proponitur objectum, de quo est iudicandum; proponitur autem vel ex suggestionem Dæmonis, vel ex quadam naturali sagacitate naturæ. Cum igitur tunc ne iudicium quidem adhuc sit, sed repræsentatio ejus, quod iudicari debet, iudicium temerarium esse non potest. Rursus usu venire non rarò solet, ut intellectus ex se, sine voluntatis motu deliberato, iudicet aliquid finistrum; & tunc, cum potius sit actus primo primus, quàm voluntarius, verè iudicium temerarium (quod, ut sit mortale, debet plenè voluntariè procedere) nequaquam erit.

6. Secunda conditio, ut sit in re gravi, quia secus, levis erit injuria. Colligitur autem hæc gravitas, ex qualitate & professione personarum, de quibus sit sufficientia.

judicium. Vnde grave non erit, temerè certò judicare de milite, quod hostem quærat ad vindictam, de juvene parum honesto, quod ex pravo fine per aliquem locum transeat; quia ipsi de ejusmodi criminibus gloriantur; quare nō judicantur honoris læsionē pati. Contra erit, si temerè certo iudices de probò Episcopo vel Religioso, esse mendacem &c. Propter eandem rationem, certò temerè judicare, aliquem esse illegitimum, ex ignobilium vel hæreticorum, vel Hebræorum familia, videtur asserere injuriam b gravem proximo, quia inter homines probos, hæc multum æstimantur, ne à publicis honoribus & officijs arceantur. Verum vide, quæ dicam c inferius ex Lessio.

b *Dicastill. li. 2. de just. tr. 2. d. 12. p. 1. d. 3. n. 41. c inf. c. 3. §. 2 n. 4.*

7. Tertia conditio, ut iudicium sit certum moraliter: secus, ut modò dixi, non esset iudicium, sed suspicio, de qua mox.

8. Quarta conditio, ut sit ex levibus conjecturis & insufficientibus indicijs; nam si ex sufficientibus, non erit temerarium, sed prudenter elicited iudicium.

9. Sed ecce non exiguum difficultatem. Quomodo enim dignoscam, indicia esse, vel non esse sufficientia? Dico, id tandem prudentis arbitrio esse iudicandum; regulam tamen hanc dari posse: quoties indicia non sunt proportionata ad tale iudicium, id est, quoties indicia ex se, aut ex communi hominum usu sunt indifferentia, aut rarò conjuncta cum tali effectu, dicuntur improporcionata, atque adeò in-

Vuu 3

Si vero

Si verò solent esse ut plurimum conjuncta, proportionata erunt, & sufficientia. De nocte quis v. g. fenestram alienæ domus, scalarum adminiculo, occultè aperire tentat: hoc indicium est sufficiens, ad judicandum, illum esse furem. De die quis bonæ famæ transiit per viam, ubi mulier inhonesta degit, hoc indicium sufficiens nequaquam est, ut credas, illum esse adulterum. Fateor, non esse unum indicium tantummodo expendendum, sed complexiorem omnium; contingit enim sæpe, ut unum alterum adjuvet, vel minuat, vel omnino tollat. Fac enim, te videre aliquem de die, coram viciniâ, fenestram per scalas aperire velle, potius, si prudens es, putabis, ipsum clavem propriæ domus amisisse, quam moliri furtum. Lege Dicastillum c. c. qui per aliqua indicia, quoad hanc praxim, rectè discurret.

cc Dicast. lib. 2. de just. t. 2. dup. 12. p. 1. dub. 2.

De Ignoto quidpiam judicare mortale non est.

10. Certum sit secundò, temere judicare in re gravi de aliquo tibi prorsus ignoto, non esse mortale, quia moraliter perinde est, ac si de nullo judicares. Videat quis, v. g. hominem de nocte caput habentem pallio coopertum, vel transeat per loca sibi ignota, incidatque in homines sibi nullo modo cognitos, hic si temerè judicet de illo, & de his, non peccat mortaliter, quia nemini facit injuriam. Quod si fortè deinde veniat in eorum notitiam, se gerere pru-

denter debebit, nec nisi juxta conjecturas judicare.

Solum suspicari de re gravi, nunquam est mortale.

11. Remanet ergo incertum, an suspicio deliberata in re gravi, & sine sufficientibus indicijs, atque adeo temeraria, sit culpa mortalis? sub nomine autem suspicionis includimus, siue dubium, siue suspensionem improprie dictam, siue opinionem. Nonnulli dicunt, esse mortalem; non esse, alij contendunt. Porro prævides, mihi hanc benigniorem placituram. Fateor, te rectè prævidisse. Et ratio, quæ me movet, ea est, quam affert S. Thomas e, quia suspicio in genere judicij est actus imperfectus, atque adeo non est plene temerarius, neque necessariò conjunctus cum contemptu, saltem gravi proximi: ergo sicuti cætera peccata contra justitiam, non sunt nisi venialia ex parvitate materiæ, ita in casu suspicionis. Antecedens patet, quia ubi non est perfecta certitudo, non est perfecta temeritas, nec est læsio gravis, quando ille, qui sic suspicatur, habet actualiter, vel saltem virtualiter formidinem oppositi, & quasi facile est paratus ejusmodi suspensionem deponere; id quod totum, quasi essentialiter imbibitur in ipso actu suspicionis, & reliquis illis, de quibus est sermo.

c Salas, Bannes, Arag. apud mox citandos. d Caetan. Petr. Nav. alijque apud Dicastill. l. c. dub. 4. n. 46. quibus adde Less. l. 2. c. 29. du. 8. Mol. tr. 4. de just. d. 16. concl. 3. Azor. 3. p. l. 13. c. 11. dub. 3. e S. Thom. quodlib. 12. art. 34.

12. Per

12. Per accidens tamen suspicio esse mortalis potest: primò, si procedat ex odio gravi, id est, si quis licet videatur rem posse non esse, tamen ipse propter odium inimici delectetur de malo gravi ipsius; ut si quis suspicetur, esse mortuum suum inimicum, deque ea morte sibi complaceat; quod tamen peccatum non contra Iustitiam, credo, foret, sed contra charitatem, quia non delectatur, nisi de malo inimici, quod est contra charitatis virtutem; nisi forte delectetur de ipsa iniustitia malæ suspicionis, quod certe rarissimum erit.

13. Secundò, si suspicans adderet interius aliquod aliud malum, ut si quis, ex illa levi suspicione, graviter contemneret proximum, ac si re vera illud peccatum is commisisset.

14. Tertiò, si sic suspicans procederet ex illa suspicione ad damnum notabile inferendum exterius proximo, ut si iudex lex levibus indicijs reum condemnaret, vel superior religionis subditum puniret &c.

15. Quartò, si suspicionem quis alijs manifestet: nam ex manifestatione rei gravis, quamvis dubiæ, regulariter fama, immò non raro bona proximi, exponuntur gravi periculo: experientia enim constat, cum de aliquo homines dubitant, facile contemnere, eidemque detrudere, atque officia honoresque denegare. Quod si quis uni, vel alteri timorata conscientia suam patefaciat suspicionem, unde prudenter censeatur, non adesse ejusmodi vel simile periculum, sanè excusaretur, saltem à mortali. manifestare autem ijs, quibus potest aut ex aliquo capite debet, nullum esse peccatum, dubium non est.

16. Addunt denique plures, fore mortale peccatum suspicionis, delibèratè suspicari de persona honesta & proba aliquid enorme, ut hæresim, vel incestum, vel sodomiam de probò Episcopo &c. Ratio est, ajunt, quia huic dignissimæ personæ per ipsam suspicionem, quamvis levem, fit gravis injuria. Verùm ab hac sententia semper discessi, ut discessit Layman f: si enim est suspicio, semper erit ex genere suo levis.

f Laym. l. 3. sc. 5. tr. 3. p. 2. c. 2. n. 6.

17. Obijcies. Homo potius eligeret amittere decem aureos v. g. quàm bonum suum nomen, etiam per levissimam suspicionem, apud unum vel alterum, ergo si amittere decem aureos res est gravis, erit & id, de quo loquimur. Confirmo primò, quia verè majus est bonum & nobilius, ordinis-que altioris fama, quàm pecunia, ergo etiam levissima famæ jactura gravior erit, quàm notabilis jactura pecuniæ. Confirmo secundò, quia si amicus sciret meam suspicionem contra ipsum, averteretur à mea amicitia, ergo signum est, hujus generis suspicionem graviter amicum lædere.

18. Respondeo. Quando suspicio est in genere suspicionis, atque aded ex se leve malum, nullumque effectum graviter malum post se trahens, neque ex odio procedens, nullus homo prudenter eligeret, potius amittere decem aureos, quàm illam pati. Ratio est, quia suspicio illa, cum fiat ex nostra humana fragilitate, adversus quoscumque, vel sanctissimos viros, juxta illud sancti Augustini, g. *Suspiciones evitare non possumus*, non debet judicari prudenter, læ-

ter, læsionem afferre notabilem. Ad confirmationem respondeo, esse quidem famam ex se altioris ordinis, tamen in suo ordine aliquando posse esse levem, ac propterea ejus ablationem non esse mortalem. In his autem rebus moralibus non valet argumentatio ab uno ordine ad alium; secus, lædere modicissimè in honore per levissimam injuriam, mortale esset, quia honor ex se est nobilioris ordinis, quàm sint omnia bona temporalia. Ad secundum pronuncio, irrationabiliter illum amicum fore avertendum ab amicitia, ob levem suspicionem coamici, cum omnes parati esse in hac valle nostræ fragilitatis debeamus, ad tolerandas hujus generis suspensiones, quæ non insurgunt ex odio, nec malum pariunt effectum, quæque non rarò ex amore procedunt; de carissimis enim amicis mala subinde suspicamur, quia mala in illis adesse nollemus.

g *S. August. citatus à S. Th. 2. 2. q. 60. art. 3.*

19. Atque ex dictis denique collige, h rarò lethaliter peccari per temerarium judicium: quis enim, nisi ex gravi illo odio, vel ex magna stultitia, certò judicat, ex indicijs non certis? immò etiam hic stultus culpam mortalem sapissimè vitat, quia regulariter potius errat errore intellectus invincibili, putans, illud indicium esse certum, atque sufficiens, quàm ex prava voluntate.

h *Mol. tr. 4. disp. 13. num. 4. Dicast. li. 2. tr. 2. d. 12. p. 1. dub. 3. nu. 35. loquentes de viris timoratis.*

CAPVT SECVNDVM.

De falsitate in Iudicijs publicis.

Solent hic authores, non de falsitate solùm agere intercurrente in Iudicijs, verùm etiam de cæteris culpis ad judicia spectantibus, atque adeò ad judicem, reum, accusatorem, testem, notarium. Iisdem ego vestigijs insistam, modò te, lector, admo- neam, ea dumtaxat à me breviter esse tractanda, quæ frequentiora sunt, cætera legantur à curioso apud doctores, quos in margine jam jam laudabo.

§. I.

Judex.

DE judice nonnulla delibavi in libris præcedentibus: primò, a an reum secundum allegata condemnare valeat, quem privata scientia judex novit innocentem? secundò, b an sententiam ferre queat, juxtà minus probabilem sententiam? tertio c, an ex levibus indicijs condemnare valeat reum? quarto d, an pretium accipere possit judex pro sententia justa vel injusta? quinto, e quo modo se gerere debeat in malefactoribus puniendis? nunc tria, quæ præ cæteris scitu sunt necessaria, de eodem judice proponam; primum erit de modo procedendi ejusdem; secundum de muneribus ab ipso non accipiendis: tertium de muneribus ipsi non dandis.

a *sup. lib. 6. c. 1. §. 4. à nu. 8.* b *sup. lib. 1. c. 8. §. 4. & li. 8. tr. 3. c. 7. §. 1. n. 13. Modum*